

POSTANOWIENIE

Dnia 11 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania N. D.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Szczecinie
z udziałem zainteresowanego A. A.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 grudnia 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 11 stycznia 2024 r., sygn. akt III AUa 98/23,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującej się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych wraz z odsetkami
z art. 98 § 1¹ k.p.c. tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Ł.n

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 11 stycznia 2024 r. oddalił apelację odwołującej się N. D. od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 7 grudnia 2022 r. oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Szczecinie z dnia 29 grudnia 2021 r., stwierdzającej, że odwołująca się jako osoba wykonująca pracę na podstawie umowy o pracę u płatnika składek A. A. nie podlega ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym i

wypadkowemu od dnia 1 kwietnia 2021 r. oraz zasądził od odwołującej się na rzecz organu rentowego kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym wraz z ustawowymi odsetkami należnymi po upływie tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku do dnia zapłaty.

W wyrokach Sądów *meriti* przyjęto, że umowa o pracę z dnia 1 kwietnia 2021 r., na podstawie której odwołująca się, pozostając w związku z bratem płatnika składek, została zatrudniona u płatnika na stanowisku asystentki prezesa w pełnym wymiarze czasu pracy za wynagrodzeniem w wysokości 5.850 zł brutto miesięcznie, nie była faktycznie realizowana, a jej zawarcie miało charakter pozorny. Poza dokumentacją pracowniczą (umowa o pracę, zakres czynności, umowa o odpowiedzialności materialnej za powierzone mienie, kwestionariusz osobowy, informacja o warunkach zatrudnienia i uprawnieniach pracowniczych, upoważnienie do przetwarzania danych osobowych, zaświadczenie BHP, lista obecności), która stanowi jedynie przejaw formalnego zadośćuczynienia obowiązkom pracodawcy, strony nie przedstawiły żadnych dowodów na faktyczne wykonywanie pracy przez odwołującą się na rzecz płatnika składek w reżimie pracowniczym. Zeznania wskazanych przez strony świadków nie potwierdzają bowiem, aby codziennie i w pełnym wymiarze godzin odwołująca się wykonywała swoje obowiązki. Przeciwnie wynika z nich, że maksymalnie raz w ciągu dnia pojawiała się na terenie budowy i na tym kończyła wykonywanie swoich obowiązków. Odwołująca się nie potrafiła przy tym wyjaśnić, dlaczego dublowała obowiązki wykonywane przez jej partnera (brata płatnika składek), do którego obowiązków także należało nadzorowanie pracowników, kontrolowanie ich pracy oraz czy przestrzegają zasad BHP. Nieracjonalne z punktu widzenia pracodawcy jest zatrudnianie aż dwóch pracowników do wykonywania identycznego zakresu obowiązków, a następnie – od chwili korzystania przez odwołującą się ze zwolnień lekarskich w związku z ciążą - wykonywanie tych obowiązków samodzielnie przez płatnika składek.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, okoliczności te dają dostateczną podstawę do przyjęcia, że strony złożyły oświadczenie woli o nawiązaniu stosunku pracy dla pozoru celem uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Wyrok Sądu Apelacyjnego odwołująca się zaskarżyła w całości skargą kasacyjną, domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania za wszystkie instancje, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i rozstrzygnięcia sprawy co do istoty sprawy przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego i uwzględnienie odwołania w całości, a w każdym wypadku o zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za wszystkie instancje według norm przepisanych.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie prawa materialnego oraz przepisów postępowania, mającego istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie: 1) art. 22 k.p., przez błędną wykładnię i nieprawidłowe uznanie, że w przypadku skarżącej wykonywane przez nią czynności miały charakter pomocy osobie jej znanej, ale na pewno nie była to realizacja obowiązków pracowniczych w ramach podporządkowanego stosunku pracy w sytuacji, w której skarżąca faktycznie świadczyła pracę na rzecz płatnika składek, a zamiarem stron spornej umowy było nawiązanie stosunku pracy; 2) art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 11 ust. 1 w związku z art. 12 ust. 1 w związku z art. 13 pkt 1 w związku z art. 18 ust. 1 w związku z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 497 ze zm., dalej jako ustawa systemowa) w związku z art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 22 § 1 k.p. w związku z art. 300 k.p., przez ich niewłaściwe zastosowanie, będące konsekwencją błędnego uznania, że skarżąca faktycznie nie świadczyła pracy na rzecz płatnika składek, a zamiarem stron spornej umowy nie było nawiązanie stosunku pracy, lecz wykreowanie dla niej statusu pracownika wyłącznie w celu uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego; 3) art. 65 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie, będące konsekwencją błędnego uznania, że rzeczywista wola stron nie odpowiada treści ich oświadczeń, a zamiarem stron nie było nawiązanie stosunku pracy, lecz wykreowanie dla skarżącej statusu pracownika wyłącznie w celu uzyskania świadczeń z ubezpieczenia społecznego z racji ciąży i macierzyństwa w sytuacji, w której rzeczywista wola stron umowy o pracę odpowiada treści ich oświadczeń, a ich zamiarem było nawiązanie stosunku

pracy, przy czym skarżąca faktycznie wykonywała pracę; 4) art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p., przez ich zastosowanie w konsekwencji błędnego przyjęcia, że zawarcie spornej umowy o pracę było czynnością prawną pozorną, albowiem oświadczenie woli złożone zostało drugiej stronie tylko dla pozoru za zgodą jego adresata; 5) art. 233 § 1 k.p.c., przez naruszającą zasadę swobodnej oceny dowodów ocenę materiału dowodowego i błędne przyjęcie, że wykonywane przez skarżącą czynności na rzecz płatnika składek, na co wskazują przesłuchania stron i zeznania świadków, zdecydowanie miały charakter pomocy osobie jej znanej, ale na pewno nie była to realizacja obowiązków pracowniczych w ramach podporządkowanego stosunku pracy.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca powołała się na „oczywiste naruszenie przez Sąd Apelacyjny przepisów prawa”, tak materialnego - art. 22 k.p., art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 11 ust. 1 w związku z art. 12 ust. 1 w związku z art. 13 pkt 1 w związku z art. 18 ust. 1 w związku z art. 20 ust. 1 ustawy systemowej w związku z art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 22 § 1 k.p. w związku z art. 300 k.p., art. 65 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p., jak i procesowego - art. 233 § 1 k.p.c., ponieważ, wbrew twierdzeniom Sądu Apelacyjnego, „zatrudnienie skarżącej na podstawie umowy o pracę było rzeczywiste, nie była to czynność pozorna, gdyż praca była rzeczywiście wykonywana, a przeprowadzone w toku postępowania sądowego postępowanie dowodowe wykazało to ponad wszelką wątpliwość”. Wykonywanie przez skarżącą „czynności na rzecz i w interesie płatnika składek, na co wskazują przesłuchania stron i zeznania świadków, którzy bezpośrednio zetknęli się z nią w trakcie wykonywania przez nią obowiązków pracowniczych, nie miały charakteru pomocowego dla znanej jej osoby, ale były realizacją obowiązków pracowniczych w ramach podporządkowanego stosunku pracy i w reżimie Kodeksu pracy”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania i o zasądzenie od skarżącej na jego rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance oczywistej zasadności skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.).

W świetle utrwalonego orzecznictwa przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2017 r., V CSK 162/17, LEX nr 2375942; z dnia 2 marca 2012 r., III PK 73/11, LEX nr 1215153; z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531 i orzeczenia tam powołane). Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane. O ile dla uwzględnienia skargi kasacyjnej wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla jej przyjęcia do rozpoznania konieczne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126; z dnia 10 stycznia 2012 r., I PK 104/11, LEX nr 1215774; z dnia 15 maja 2018 r., II CSK 2/2018, LEX nr 2497594). Ma to być przy tym zasadność łatwo dostrzegalna już nawet przy

pobieżnej lekturze skargi (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578). Oczywiste naruszenie prawa powinno być zatem rozumiane jako widoczna natychmiast, bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy jurydycznej, sprzeczność wykładni lub stosowania prawa z brzmieniem przepisów albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100 oraz wyrok z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616).

Oznacza to, że we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171). Skarżący jest w tym zakresie zobowiązany do sformułowania w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania odpowiednich wywodów potwierdzających tę okoliczność, a należy pamiętać, że o oczywistości naruszenia prawa możemy mówić jedynie, gdy w rozpoznawanej sprawie doszło do sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (por. postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 4 kwietnia 2013 r., III SK 43/12, LEX nr 1331343 oraz z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15, LEX nr 1844092 oraz powołane tam orzeczenia). Z tego względu przyjmuje się, że nie spełnia tych wymagań odwołanie się do podstaw kasacyjnych i opatrzenie zawartego tam zarzutu dodatkowo określeniem „rażącego”, „ewidentnego”, „kwalifikowanego” lub „oczywistego”, jeżeli nie zostanie wykazane, w czym przejawia się oczywistość wydania wadliwego orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2014 r., II CSK 77/14, LEX nr 1511117 i z dnia 11 kwietnia 2018 r., III UK 98/17, LEX nr 2497587).

Wymogów powyższych w tej sprawie nie spełnia wnioski o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, ponieważ skarżąca nie wykazała sprzeczności wykładni lub stosowania wskazanych we wniosku przepisów prawa materialnego (art. 22

k.p., art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 11 ust. 1 w związku z art. 12 ust. 1 w związku z art. 13 pkt 1 w związku z art. 18 ust. 1 w związku z art. 20 ust. 1 ustawy systemowej w związku z art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 22 § 1 k.p. w związku z art. 300 k.p., art. 65 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 300 k.p.) ani przepisów prawa procesowego (art. 233 § 1 k.p.c.), ograniczając się w istocie do forsowania własnej oceny okoliczności sprawy, według której faktycznie świadczyła ona pracę na rzecz płatnika składek w warunkach zatrudnienia pracowniczego. Jest to jednak wyłącznie polemika z dokonaną przez Sąd Apelacyjny oceną ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie co do pozornego charakteru łączącej strony spornej umowy o pracę. To zaś, zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., uchyla się spod kontroli kasacyjnej. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), z których w sposób niebudzący wątpliwości wynikało, że stosunek pracy łączący strony nie odpowiadał cechom właściwym dla stosunku pracy wymienionym w art. 22 § 1 k.p., w szczególności zaś skarżąca faktycznie nie wykonywała obowiązków przewidzianych w zawartej przez strony umowie o pracę. Oznacza to, że uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania sprowadza się głównie do alternatywnej oceny materiału dowodowego, według której sporne umowy nie wykazywały w przeważającej części cech stosunku pracy. W rzeczywistości jest to niedopuszczalna dyskusja z poczynionymi już i wiążącymi Sąd Najwyższy ustaleniami faktycznymi (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.) oraz przeprowadzana własna ocena sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2014 r., II UK 158/14, LEX nr 1768887).

Tylko dla porządku wspomnieć należy, że w orzecznictwie jednolicie przyjmuje się, iż pozorność umowy o pracę zachodzi wtedy, gdy mimo zawarcia umowy praca nie jest w ogóle świadczona, ewentualnie okoliczności faktyczne jej wykonywania nie wypełniają cech stosunku pracy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2023 r., II USK 317/22, LEX nr 3620616; z dnia 5 listopada 2020 r., II UK 228/19, LEX nr 3075374 czy wyrok z dnia 25 kwietnia 2019 r., I UK 44/18, LEX nr 2652514), a także wówczas, gdy praca jest faktycznie świadczona, lecz na innej podstawie niż umowa o pracę (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2009 r., I UK 43/09, LEX nr 529772 i z dnia 12 maja

2011 r., II UK 20/11, LEX nr 885004). W wymienionych przypadkach nie stanowi ona tytułu ubezpieczenia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2008 r., II UK 122/07, LEX nr 448905; z dnia 8 lipca 2009 r., I UK 43/09, LEX nr 529772; z dnia 24 lutego 2010 r., II UK 204/09, LEX nr 590241; z dnia 9 lutego 2012 r., I UK 260/11, LEX nr 1169835; uzasadnienie wyroku z dnia 29 czerwca 2017 r., III UK 172/16, LEX nr 2383245).

O tym, czy strony istotnie pozostawały w stosunku pracy i stosunek ten stanowi tytuł ubezpieczeń społecznych (art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 ustawy systemowej) nie decyduje więc samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy wynikających z art. 22 § 1 k.p. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2013 r., I UK 472/12, LEX nr 1356412 i z dnia 11 września 2013 r., II UK 36/13, LEX nr 1391783), a które sąd ustala badając okoliczności i warunki, w jakich dana osoba wykonuje czynności na rzecz innego podmiotu prawa, o czym była mowa wyżej. Dopiero w wyniku tego badania (poczynienia stosownych ustaleń) sąd rozstrzyga, czy czynności te świadczono w warunkach wskazujących na stosunek pracy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 517/15, LEX nr 2191456; z dnia 24 lutego 2021 r., III USKP 30/21, LEX nr 3123192). Tymczasem ponowne wyjaśnienie tych okoliczności, z których ustaleniem polemizuje skarżąca, wymagałoby kolejnej weryfikacji i oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, co usuwa się na ogół i co do zasady spod weryfikacji kasacyjnej (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.) oraz przekreśla tezę o rzekomo oczywistej zasadności wniesionej skargi kasacyjnej.

Mając powyższe na uwadze stwierdzić należy, że skarżąca nie zdołała wykazać, iż zachodzi potrzeba rozpoznania jej skargi, wobec czego Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego po myśli art. 98 § 1 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[SOP]

[a.ł.]

